

SAOBRAĆAJNA (NE)KULTURA I ISLAM

Mevludin DIZDAREVIĆ

U svom čuvenom govoru na Oproštajnom hadžu, Muhammed, a.s., između ostalog, kazao je i sljedeće: «Ljudi, vaš život, vaša imanja i vaša čast nepovredivi su sve dok se ne sastanete s Gospodarom vašim, baš kao što su nepovredivi ovog mjeseca, na ovom (svetom) mjestu. Razumjeste li me, ljudi?»¹ Na temelju ovih i sličnih izreka Muhammeda, a.s., muslimanski učenjaci ustanovili su hijerarhiju vrijednosti koje se moraju čuvati i poštovati. Na prvom mjestu su one koje su nužne – darurijjat, u koje spadaju din – vjera, nefs – život, akl – razum, ard – čast, i mal – imovina.² Kad se osiguraju ove nužne stvari, može se razmišljati o drugim aspektima života kao što su *hadžijjat* – stvari potrebne za normalan život i *tahsinijjat*, tj. luksuz. Na osnovu rečenog možemo posvjedočiti da je u okviru islama ljudski život vrijednost koja se mora bespogovorno čuvati kao najveća dragocjenost. Koliki značaj islam pridaje životu kazuje i čuveni ajet koji je svojevrsna himna životu: «Ako neko ubije nekoga koji nije ubio nikoga ili onoga ko na zemlji nered ne čini, kao

da je sve ljude poubijao, a ako neko bude uzrok da se nečiji život sačuva, kao da je svim ljudima sačuvarao život».³

Ali, činjenica je da u savremenom dobu ljudski život postao izuzetno jeftin, čak i beznačajan. Stvari su okrenute naopačke, pa luksuzu dajemo prednost nad elementarnim stvarima, materijalnom statusu nad samim životom. Da je to tako, dovoljno je imati na umu desetine saobraćajnih udesa koji se svakodnevno događaju, a gdje su ljudske žrtve postale neminovnost. Ove tragične nesreće uglavnom su rezultat ljudskog faktora, tj. nebrige, nepažnje i neodgovornosti vozača, vožnje u alkoholiziranom stanju, kršenja saobraćajnih propisa i odsustva elementarne saobraćajne kulture. Tako je na našim putevima 2004. godine poginulo 55 ljudi, 2005. istu sudbini doživjele su 43 osobe, 2006. su 42 okončale svoj ovosvjetski boravak u saobraćajnim udesima. Broj povrijeđenih teže ili lakše broji se stotinama, tačnije u prosjeku oko 1.000 osoba. U toku ove godine bilo je gotovo 3.000 udesa i 27 smrtnih slučajeva sa 183 teže povrijeđene osobe.⁴ Mediji su nas, također, informirali da su u Sarajevu izumili novu igru zvanu *sarajevski rulet*, u

1 Enes Karić, *Besjeda Muhameda, a.s., s Oproštajnog hadža, Ljudska prava u kontekstu Islamsko-zapadne debate*, Pravni centar, Sarajevo, 1996., str. 295-300

2 O ovome se šire pože upoznati u djelu Fikreta Karčića, *Studije o šerijatskom pravu*, Zenica, *Bemust*, 1997., str. 13

3 Kur'an, Maide, 32

4 Zahvaljujemo se potparolu MUP-a Ze-do kantona Senaidu Hasiću što nam je ljubazno ustupio ove podatke

kojoj se za visoku opkladu u najvećoj brzini automobilima prolazi raskrsnica tokom trajanja crvenog svjetla na semaforu, što svjedoči o obijesnom nepoštivanju ljudskog života. Hasan el-Basri veli: «Naopako izopači» te ćemo i mi govoriti o poštivanju života kroz uvažavanje i razvijanje saobraćajne kulture.

Zaista je začudno kako volan i saobraćaj deformiraju čovjeka. Nisu rijetki slučajevi da od jednog sasvim mirnog insana u svakodnevnom životu, za volanom postaje tako razdražljiva i neodgovorna osoba, neosjetljiva na moguće posljedice. A posljedica se ne moraju uvijek dogoditi, dovoljno je samo jednom da život, a i život drugih bude upropašten u jednom trenutku nepažnje. Neko je rekao kako je najjednostavniji način da vidite kulturu nekog naroda da pogledate kako se taj narod ponaša za volanom i u saobraćaju. Na istom je tragu i poslovice koja veli: «Onakav si kako voziš». Hoće se reći da čovjek najbolje pokazuje svoj karakter za volanom.

Jasno je da se duša čovjeka ne može vidjeti, ali se može dobro osjetiti. Duša i karakter mogu se manifestirati u rukopisu, odjeći koja se nosi, svakako i u tome koje auto neko vozi i kako ga vozi. U vožnji često na vidjelo iziđe sva čovjekova prljavština, na što ukazuje i izreka «Psuje se k'o kočijaš». Dakle, vozači su prepoznavani po psovki i uvredama. Danas u SAD-u postoje studije koje istražuju šta se događa sa ljudima koji kao mirni građani voze cestom i neko ih pretekne ili im zaszvira trubom i te iste osobe postaju spremne da radi toga ubiju čovjeka. Rekli bismo da je karakter vozača ostao isti, samo su povećani snaga i brzina motora.

Krunsko je pitanje kako je moguće saobraćajni haos među muslimanima koji su pozvani da budu bića reda i poretka. Podsjećamo da je poštivanje reda i zakona vjerska kategoriju prvog stepena, dakle farz: «Reci: 'Pokoravajte se Allahu, Poslaniku i onima koji imaju ovlasti da naređuju među vama'». ⁵ Kako se može dogoditi da u zajednici u kojoj centralno mjesto zauzima šerijat, tj. zakon, njeni sljedbenici ne drže do reda i zakona. Koliko islam insistira na redu i disciplini, zorno posvjedočuju i brojne izreke

Muhammeda, a.s., o džamijskim safovima, gdje se do sitnica insistira na redu unutar džamije koji se zakonomjerno treba prenijeti u društvo u cjelini.

Svako ko se usuđuje kršiti saobraćajne propise treba imati na umu da time dovodi u opasnost i svoj život i život drugih, što se graniči sa ubistvom i samoubistvom. Smatramo da se nikako drukčije ne može okvalificirati vožnja od 140 km/h po cesti gdje je ograničenje 60 km/h⁶. Ovaj problem poprima dodatne dimenzije kad to čine oni koji o sebi vole misliti kao o dobrim muslimanima. Ovakva stajališta, koja polaze od pretpostavke da je moguće ići u džamiju, postiti, čak otići i na hadž, a istovremeno se ne obzirati kako se ponašamo u drugim područjima života, jasno ukazuju na bolest srca koja se može dogoditi svim narodima i svim vjerama. Posebno je ovo izraženo danas, nakon perioda agresivnog napadnog ateizma i materijalizma i kad su ljudi nakon decenija ateizacije naglo vraćaju religiji. Iz vida se gubi da se ljudi ne mogu tek tako vratiti nečemu što su davno izgubili, tako da se ljudi vraćaju vjeri kao obredu, kao formi, zanemarujući druge segmente vjere, kao što su moral, poštenje, radinost, iskrenost. Moral je, ustvari, samo drugo agregatno stanje vjere te je svođenje vjere na obred, ustvari, znak njenog deformiranog razumijevanja. Muslimani često vole citirati ajete u kojima Allah, dž.š., kazuje o sljedbenicima knjige koji jedne ajete primjenjuju, a druge odbacuju te smatraju da se to odnosi isključivo na druge, jevreje i kršćane. Ali, savremeni mufessiri kažu da se to odnosi i na muslimane, jer su i oni ti koji primjenjuju neke propise, a druge odbacuju. Oni prilagođavaju islam sebi, a ne sebe islamu. Valja znati da sa Allahom jesi ili nisi. Svoje srce ne možeš podijeliti na način: malo ću biti vjernik, a potom nešto drugo, u džamiji sam musliman, a za volanom nešto treće. Kao kad se mladić žestoko zaljubio u izvjesnu djevojku te je pratio da joj to kaže. Kad ju je konačno zaustavio i rekao joj da je voli, ona mu kaza «Možda me ne voliš toliko. Iza mene ide moja sestra, koja je ljepša od mene. Možda ćeš se u nju više zaljubiti». Kad se okrenuo da pogleda

⁶ Prije neki dan je na zeničkom bulevaru poginuo čovjek upravo pod ovakvim okolnostima

⁵ En-Nisa, 59

ljepotu njene sestre, djevojka mu opali šamar i kaza: «Da ti mene toliko voliš, drugu ne bi ni pogledao» te ode od njega. Islam je univerzalna vjera prilagodljiva svim vremenima, svakom mjestu i svakoj situaciji. Podsjećamo na čuvene riječi iz Knjige: «O vjernici, uđite u islam u potpunosti».⁷ Ovaj ajet jasno ukazuje da u islam treba ući cijelim svojim bićem i svaki segment života uskladiti sa normama vjere. Zato je potpuno logično da vjernik snagu svoje vjere može pokazati i za volanom i sevape ili grijeha zarađivati vozeći se svojim automobilom. Zaključujemo da je selektivno primjenjivanje vjere glavni uzrok odsustva saobraćajne kulture među muslimanima.

Zato vam dajemo nekoliko savjeta koji će vam povećati sigurnost i uljepšati vožnju u svakodnevnim gužvama na cesti koje će biti sve veće, a nikako manje:

– «O vjernici, tražite spas u strpljivosti»,⁸ kaže se u Kur'anu. Strpljivost je vrlina kojom su obdareni veliki ljudi i oni koji daleko stižu jer *tiha voda brijeg valja*;

– «Žurba je šejtanski posao», kaže Poslanik, a.s., i zato ne žuri, jer u nastojanju da stigneš nešto što se može nadomjestiti, možeš izgubiti ono što nikako ne možeš nadoknaditi;

– Ne ljuti se na ono što ne možeš promijeniti. Uzaludno je nervirati se ako je crveno svjetlo na semaforu tamam kad ti dolaziš na red ili neko ispred tebe polahko vozi dok si ti u žurbi. Time samo štetiš sebi, a nemaš nikakve koristi;

– Primijeni u vožnji devizu islama «Ono što ne bi volio da drugi čine tebi, nemoj ni ti drugome». Lijep edeb se pokazuje i u saobraćaju;

– Kad su velike gužve, dopusti prvenstva drugome, a kad to neko tebi učini, zahvali mu se makar mahanjem ruke, jer je zahvalnost osobina vjernika;

– Dok u saobraćajnoj vreći čekaš u autu, uči neki zikr. Vidjet ćeš da za to vrijeme možete stotine puta izgovoriti *ekstagfirullah*, *elhamdulillah* ili *salavat* Poslaniku, čime ćeš se osloboditi stresa i ispuniti vrijeme koje bi potrošio u beskorisnom nerviranju;

7 Bekare, 208

8 Bekare, 153

– Osloni se na Allaha, jer koliko god se trudio raditi kako treba, ipak su moguće nesreće. Imajte na umu riječi Muhammeda, a.s.: »Ono što te zadesi – nije te moglo mimoići, a ono što te mimoišlo – nije te moglo zadesiti».

Na kraju, shvatite da poštovanjem reda u saobraćaju postajete bolji ljudi i bolji vjernici. Ako uspijemo makar nekoga odgovoriti od neodgovornosti za volanom i tako možda spasimo njegov ili tuđi život, ova hutba imala je svoj puni smisao.

O HUTBI:

Značaj hutbe je nesumnjiv. Samim tim što hutbu može govoriti prvi među muslimanima – Imam i oni koje on odabere i ovlasti za to, jasno naglašava potrebu krajnje ozbiljnosti i odgovornosti u vršenju ove dužnosti. Jasno je da hutba ima svrhu i vrši svoju misiju ako se govori na jeziku vjernika koji razumiju. Isto tako, odabir teme koja ima svoj značaj za slušaocce potvrđuje i ozbiljnost i odgovornost hatiba prema ovoj značajnoj dužnosti ali i prema muslimanima kojima nudi svrsishodnu poruku.

Naslov hutbe: “Saobraćajna (ne)kultura i islam” obećava da će hatib biti interesantan i da će govoriti o problemu u kojem žive njegove džematlije. Istina, sam naslov bi trebalo, možda, sretnije istaći jer se on lomi, neravan je zbog poretka riječi: saobraćaj, pa kultura i nekultura a onda se spominje islam. Zato kažem da ova značajna tema tereba biti bilje imenovana. Također sam uvod u hutbu treba biti kraći i da se u tekstu izostave stručni izrazi kao: darurijjat, hadžijat i sl. Na nekoliko mjesta hatib treba biti jasniji, da bude potpuno otvoren, jer je ovo govor složenoj grupi različite životne dobi i obrazovanja.

Ne znam da sam ikada slušao hutbu na ovu temu. Ni sam nisam o ovome problemu nikad održao hutbu. Ne kažem da je promašena tema, Bože sačuvaj, zapravo, tema je odlična, aktuelna, vrlo značajna i potrebna svakom slušaocu. Nema ni jednog džematlije koji nije učesnik u saobraćaju i, na ovaj ili onaj način ne doprinosi stanju jednog od najvitalnijih ali i najproblematičnijih životnih funkcija društvene svakodnevnice. I hatib i svaki njegov slušalac mogu doprinijeti da stanje bude bolje. Navest ću primjer: bio sam u posjeti našim džematima u Njemačkoj. Sa jednim džematlijom sam putovao za Bosnu. Nakon što sam pojeo bananu kazao je da koru ostavim u kolima. Kada smo prolazili Slovenijom, već nakon prelaska granice, dotični džematlija je pojeo bananu i kroz prozor bacio koru. Razmišljao sam što je takvo njegovo ponašanje? U pitanju je sankcija za sve one koji su nekulturni u saobraćaju u jednoj zemlji i komocija u ponašanju u drugoj u kojoj nema tih sankcija. Dakle, unutrašnji korektiv kod ljudi ne djeluje osim kada je u pitanju zakonsko kažnjavanje za nepropisno ponašanje u saobraćaju.

Gornji primjer mi je adut da kažem da ova hutba ima svoj značaj, da je aktuelna i da u njoj hatib, pored onoga što je kazao o (ne)kulturi vozača treba da kaže i svim drugima koji na bilo koji način utječu na događanja u saobraćaju. Djeca će se ponašati onako kako ih odgoje i nauče njihovi roditelji. To ponašanje je uslovljeno njihovom odgovornošću i prema sebi i prema drugome. Uljudno ponašanje i briga o drugome će biti u duhu Poslanikovog, s.a., hadisa: “Sklonuti s puta ono što smeta prolazniku je dio vjerovanja.” Izazivanje opasnosti sebi ili drugome, što je strašna istina na svakome koraku, također, u duhu je poruke drugog hadisa: “Nije dozvoljeno činiti štetu, niti uzvraćati štetom!”

Vjernici svojom kulturom i odgovornošću, svojim vjerničkim ponašanjem, doprinjet će da bude bolje, jer u saobraćaju je, ipak, najviše nas vjernika. Zaključak je: i sami dorinosimo da je u saobraćaju tako kako jeste i da ćemo svojim ponašanjem, saobraćajnom kulturom, doprinjeti boljem redu i sigurnosti svih učesnika na cestama.

Muharem OMERDIĆ

O HUTBI:

Pravilno, jasno, precizno i potpuno imenovanje tema, predmeta i stvari prvi je i osnovni preduvjet njihovog objašnjavanja i definiranja. Ergo, naslov ove hutbe je samo mogao biti islam i saobraćajna nekultura, a ne obrnuto. Nije samo u pitanju redosljed riječi u naslovu, nego i nepotpunost naslova. Kao što znak mora označavati označeno, tako i riječ mora pokrivati i objašnjavati kazano. Dakle, ne radi se samo o saobraćajnoj nekulturi. Ona je samo zorno i upečatljivo svjedočanstvo dubinske i fundamentalne krize kulture komunikacije, kulture ophođenja, odnosa, upoznavanja, približavanja i uvažavanja među ljudima. Naravno, saobraćajna nekultura usljed civilizacijske moći vozila izazivaju natragičnije posljedice. Iako se u hutbi inzistira na hijerarhiji vrijednosti u islamu koje se moraju „čuvati i poštovati“ citiram, pa se čak i nabrajaju o dinu - vjeri kao vrijednosti iz koje prema vjernicima slijede sve druge vrijednosti ne kaže se ni riječi, pa se odmah prelazi na nefis - život. U daljem tekstu hutbe miješaju se vrijednosti i stvari. Vjerske vrijednosti su svojstvene samo vjernicima, a u stvari su odlike ljudi kao ljudi. S obzirom na hijerarhiju vrijednosti, njihovo uvažavanje i promicanje uvijek se u skladu s tim treba prvo navoditi Kur'an pa onda Poslanikovi hadisi. Školski kazano, hutba počinje zahvalom Allahu i salavatom na Poslanika. Kad se već navode Poslanikove riječi sa Oproštajnog hadža, mogle su se navesti i slijedeće „Čovjek je veličanstveno Božije djelo i neka je proklet onaj koji to ruši.“ Koliko samo svaki dan postaje invalida, sakatih, nepokretnih i fizički unakaženih osoba usljed saobraćajne nekulture i neprilagođene vožnje. U saobraćajnoj nekulturi, divljoj i bahato-primitivnoj vožnji čovjek i ljudi podjednako ugrožavaju svoje i tuđe živote. Pored navedenog 32. ajeta iz sure El-Maide uz ovu temu obavezno ide i 195. ajet iz El-Bekare koji izričito zabranjuje da se vlastitim rukama u propast bacamo, a auto se doista preko volana rukama vozi.

Ne bih se složio da je saobraćajna nekultura rezultat i posljedica „bolesnih srca“ („nakon perioda agresivnog i napadnog ateizma i materijalizma“) nego saobraćajna nekultura, izvana gledano, je rezultat i posljedica nefunkcioniranja ustanova i institucija koje će bdjeti i nad svakim promicati i provoditi saobraćajne norme, zakone i propise. O provedbi normi ili zakona kojima može biti izvor Bog ili ljudi neprestano brinu ustanove i institucije. Bez tih ustanova i institucija normativna kultura pa i saobraćajna u ljudima, osim u pojedincima, je nemoguća. U Njemačkoj ti isti ljudi, bi se pridržavali saobraćajnih propisa ili bi bili bez vozačkih dozvola. Za volanom se nikada ne nalazi narod, nego čovjek pojedinac kao ličnost. S te strane, bitno je svakog čovjeka iznutra odgajati za kulturu komunikacije, pogotovu za kulturu saobraćaja kako bi što manje ugrožavao svoj i živote drugih ljudi. Inače hutba je rasplinuta na više tema i problema.

Mustafa SPAHIĆ